

# A GIRONA HI HA CONTAGI! LA VIDA DINS I FORA DE LA CIUTAT EMPESTADA

ROSER JAUME MASSANA  
PABLO GASCÓN ROMERO

Estudiants d'Humanitats de la UOC

## Resum

El 1650 a Girona va ésser un any terrible. Es va desencadenar a dins de la ciutat una epidèmia de pesta que va causar una gran quantitat de morts i, alhora, va deixar la ciutat arruïnada.

En aquest article hem volgut reflectir, bàsicament, dues visions de la malaltia. L'una, vista des de dins i l'altra, des de fora, a través de les anotacions i la correspondència de Fra Bonaventura de Girona des de la morberia, i mitjançant també la correspondència entre el veguer de Girona, Pere Prim, i els jurats de la ciutat. També hem utilitzat una altra documentació arxivística per arrodonir aquesta visió de la vida a Girona durant la temuda malaltia.

## Paraules clau

Girona, pesta, frare caputxí, veguer, jurats, pals, morberia.

## Abstract

*THERE IS CONTAGION IN GIRONA!!! THE LIFE INSIDE AND OUTSIDE OF THE PESTILENTIAL CITY.*

*1650 is a terrible year for Girona. Inside theirs walls triggered a bubonic plague epidemic that caused many deaths and left to Girona in bankrupt.*

*In this article we wanted to reflect, essentially, two visions of the illness; one of inside and other of outside, through the notes and correspondence of Fra Bonaventura de Girona from the "morberia" and the correspondence inter the "veguer" of Girona, Pere Prim and the city jury. We have also used other archival materials to better reflect this vision of life in Girona during the feared disease.*

## Keywords

*Girona, pestilence, capuchin monk, councilman, chief magistrate, jury, bubonic plague.*

A mitjan segle XVII, a Catalunya es va declarar una de les pitjors epidèmies de pesta de la història. La malaltia va afectar en major o menor grau d'intensitat gairebé totes les poblacions catalanes. Girona va ésser una de les ciutats que va patir més durament aquesta plaga.

A través de dades extretes en la seva totalitat de la documentació de l'època existent a l'Arxiu Municipal de Girona, preferentment de la correspondència rebuda i enviada, hem volgut apropar-nos al vessant més humà de la malaltia i copsar, a través de les paraules que van deixar escrites els gironins que van haver de conviure-hi, el patiment, el dolor i la por del dia a dia mentre el flagell terrible s'apoderava de la ciutat, dels cossos i de les ànimes dels seus habitants.

## ELS INICIS

L'any 1647 la pesta arribava a València i, a partir d'aquí, amb el moviment i els saquejos de les tropes s'anava escampant cap al nord, concretament a Tortosa, Tarragona i altres viles dels voltants. De moment, a Girona el perill encara es veia lluny, però un any i mig més tard, el 1649, els cònsols de Castelló d'Empúries escrivien als jurats de Girona que *"...per avisos havem tinguts dels cònsols de la vila de Llansa y altres parts, tenim entès que en la Ciutat de Marcella de la Provensa, Regne de França, y hauria declarat mal contagiós, de que Nostre Senyor nos preserve..."*.

De resultes d'aquests avisos, el 23 d'abril de 1650 la Junta del Morbo constituïda a la ciutat de Girona ordena posar guardes al portal d'en Vila, al de la plaça de les Cols i al de la Verge Maria. Així mateix, ordena construir una caseta de fusta per a l'estatge d'aquests guardes. A les nou de la nit es tancaran els portals. Altres mesures que es prendran seran no deixar passar ningú sense butlleta de salut, deixar a les casetes dels portals dos arcabussos, pólvora i metxa, i plantar forques als portals de Sant Llàtzer i al d'en Vila, així com tapiar tots els forats i les finestres.

Malgrat totes les precaucions que es poguessin prendre, era molt difícil evitar que en alguns casos la gent ignorés el perill i fes tota mena de temeritats. El 4 de maig, es va reunir la Junta del Morbo i va informar del cas següent: el dia anterior, mentre estava de guarda Don Jayme de Cardona al portal d'en Vila, arribaren tres soldats de cavalleria de la companyia de la Reina, els quals

digueren que eren dels que estaven allotjats a la parròquia de Franciac (lloc on sembla ésser hi havia hagut pesta). Com que no portaven butlleta de salut del lloc d'on eren vinguts, Don Jayme no els va deixar entrar. Sembla que aquesta negativa va enfurismar els soldats, els quals van manifestar “*ab molt descortes paraules....que a pesar dells entrarian en la Ciutat...*”.

En veure la resistència que oferien els guardes del portal d'en Vila i evidenciar que per allà no podrien entrar, van anar a la parròquia de Santa Eugènia i allà van demanar al Rector i als jurats que els fessin pòlissa de salut, però quan aquests també s'hi negaren, “*ells, ab engany y en nom dels Jurats, enviaren a cercar en casa dit Rector lo sello de dits Jurats y se feren ells matexos una pòlissa...*”. Com que sabien que pel portal d'en Vila, encara que portessin pòlissa, no els deixarien entrar perquè ja els coneixien, voltaren totes les muralles i anaren al portal de la Verge Maria. Els guardes d'aquell portal estaven desprevinguts, per tant, els soldats els llançaren la pòlissa que ells mateixos havien fet i “*...dient aquí la tenen, y a brida batuda, sen entraren en lo portal...*”. Llavors els guardes, veient el comportament dels soldats, van donar notícia als jurats, els quals van ordenar que els capturessin. Però aquests van poder fugir burlant-se de la següent manera: “*... y per major burla y mofa de las guardas del portal den Vila al exir dits soldats de Ciutat passaren per devant de ditas guardas y ab molta folgansa los saludaren...*”<sup>1</sup>

Amb sentit de l'humor o no, el que és clar és que fets com aquests devien passar sovint, i per tant, facilitaven que la malaltia es propagués amb facilitat, malgrat les mesures que es poguessin prendre per evitar-ho.

Però, quins van ésser els primers avisos que a Girona alguna cosa no anava bé?

El 6 de juny, el doctor en medicina Josep Duran donava avís del morbo declarat a Sant Pere Pescador. Però a Girona ja hi havia hagut algun avís. El mes d'abril, a l'Hospital de Santa Caterina, hi va anar un home malalt que duia una nafra a la cama que se li havia infectat.<sup>2</sup> Sembla ésser que no es va curar i que, amb posterioritat, altres persones que havien tingut contacte amb ell també van emmalaltir i van morir amb pigues vermelles i bonys. Quan es va saber això es va escampar l'alarma, i moltes poblacions decidiren llevar el comerç a la ciutat de Girona.

<sup>1</sup> AMG. Acords 1650.

<sup>2</sup> Vegeu Annex 1.

Sabedors d'això, els consellers de Barcelona, el 30 d'abril de 1650, remeten una carta als jurats de Girona en què, a banda d'avisar-los dels brots de pesta de Tarragona i Tortosa, així com els que afecten també les viles del sud de França Ais, Belcaire, Bellaguarda i altres llocs dels voltants, aprofiten per fer-los saber que: “... *també tenim intelligencia que en aquexa casa del hospital de exa ciutat y havia agut alguna desdicha, suplicam ab esta nos fassen sabidors ab seguretat que lo mateix farem en tota ocasió, y confiant de la bona vigilancia y custòdia que fins assi havem de VS<sup>a</sup> sperat y sobre tot la correspondentia havem tinguda...*”.<sup>3</sup>

Precisament, la notícia d'aquestes malalties va ocasionar la negativa a rebre i deixar passar per les poblacions de Caldes de Malavella, Riudarenes, Maçanet i Hostalric els pobres, malalts i criatures provinents de Girona i que els hospitals d'aquesta ciutat no els volguessin atendre, en la seva anada cap a l'Hospital General de Barcelona. Els jurats de Girona, dolguts d'això, el 17 de maig escriuen als consellers de Barcelona per manifestar-los la seva sorpresa davant d'aquest rebuig i els demanen que donin l'ordre, especialment a Granollers, Llinars i Sant Celoni, de rebre i acollir tota aquesta gent en la seva anada cap a Barcelona.

El 29 de maig els jurats de Girona insisteixen als consellers de Barcelona que s'obligui a donar pas i rebre els malalts i les criatures. Els recriminen que de la carta anterior no haguessin tingut resposta i “*lo haver acudit assi algunas criaturas y veurer que de cada die ni acudan y per evitar no se arribe a patir per faltar qui les crie...sie servit ordenar se obre aquest pas de passar aquí los malalts que assi nos poden curar, y dites criatures, com se feya antes y fins ara poch ha se es fet.*”<sup>4</sup>

Davant aquest fet, els consellers de Barcelona, que segurament no es fiaven que a Girona no hi hagués pesta, decideixen enviar-hi el doctor Dimas Vileta. El 4 de juny escriuen als jurats de Girona en el sentit que: “*Tenim dat satisfacio a VS<sup>a</sup> que lo haver enviat aquí al Dr. Dimas Vileta fou cosa que convenia a VS<sup>a</sup> y a nosaltres se fes axi. Per cuydar della alguns ministres superiors, havem tingut singularíssim contento se tinga aquí entera salut y major lo tindrem*”. El mateix dia els consellers de Barcelona escriuen als jurats d'Hostalric comunicant-los que

<sup>3</sup> AHB. Cartes Closes. Lligall 1B.VI.93

<sup>4</sup> AMG. Acords. 1650.

en tenir sospita que a Girona hi podria haver pesta, per assegurar-se'n havien enviat allà al doctor Vileta i *"de la relació del qual tenim certitut és la salut en aquella ciutat boníssima, sens rastre de temor de algun contagi y axi poran Vm. rebre les personas que venen de allí sens dificultat alguna y assenyaladament dexar passar les criatures que de allí vindran al hospital general desta ciutat"*.<sup>5</sup>

Però malgrat aquestes bones notícies provinents de Barcelona, algunes poblacions prefereixen seguir sense deixar entrar ningú que vingués de Girona. Concretament, el 14 de juny, els jurats escriuen als consellers de Vic demanant-los explicacions del motiu d'haver-los llevat el comerç, tot i que el doctor Dimas Vileta hagués manifestat que les *desganes* que pateix la ciutat no són pestilencials.

Davant d'aquesta negativa, ocasionada evidentment per la por i la desconfiança dels pobles que acostumaven a tenir comerç amb Girona, i a fi d'assegurar-se d'una vegada per totes si les malalties que es patien a Girona eren o no provocades per la pesta, els jurats de Girona *"per exir de esta suposició y desenganyarnos, deliberan y ordenan que se envien de prompte a sercar dos Doctors en Barcelona..."*. En aquest sentit, doncs, remetien una carta, que és contestada de la manera següent: *"La de VS. de 15 del corrent tenim rebuda y restam apesarats de que les malalties vagen continuant en aqueixa ciutat; havem legit dita carta a la Junta de morbo y ab parer de aquella havem resolt lo die de vui enviar a VS<sup>a</sup> los doctors en medicina Dimas Vileta y Lluís Mora pera fer la experiència de dites malalties y per assistir a VS., tot lo temps serà servit entretenirlos per las curas dels malalts..."*.

Què va passar amb la visita dels doctors barcelonins? En el memorial que es conserva es mostra el desacord entre els doctors. Per una banda, Soler, Duran i Badia i el cirurgià Antoni Ribot, els quals van resoldre que les malalties eren de pesta o febres pestilents; i, per l'altra, els doctors Bellvehi, Vileta i Mora, i els cinc cirurgians, Vinyas, Mates, Puget, Vicens i Cassà, que es van mantenir fermes a manifestar que de cap manera aquesta malaltia era pesta, ja que *"... los carbuncles, pústulas y bubons que han aparegut fins ara no son malignes y per consegüent ni pestilents..."*.

Els doctors Vileta i Mora segueixen els consells del metge i filòsof de Pèrgam, Galè, que va viure al segle II dC i el pensament del qual encara era

<sup>5</sup> AHB. Ibíd.

vigent en ple segle XVII. Galè havia dit que *“la pesta no es una malaltia certa com diriam febra, desvari, malabua o vèrtula, sinó que sols te cert pendrer a molts y matar a molts...”* i que, segons sosté Galè i mantenen altres doctors com ara Althomar, Mercurial, Mercado i Horacio Eugenio, no hi pot haver pesta sens infecció d'aire *“... si nosaltres havem de seguir esta docta doctrina cert es que vuy en Gerona noy ha peste, que lo ayre, a Deu gràcias és sa y bo...”*.

Els doctors Vileta i Mora també basen les seves deliberacions sobre la pesta en la doctrina d'un doctor gironí, Lluís Fabra.<sup>6</sup> Basant-se en els seus ensenyaments, els doctors barcelonins diuen que: *“... tot home tinga abtut molt pròxima de empestar-se no té dificultat, segons lo que ensenya lo docte Luis Fabra, dr. gerundens, en lo cap. 7 dels senyals de Peste, dient que esta malaltia pren a jòvens, vells, ben temperats y mal temperats... y asso per lo excellent contagi que té...”*.

Sembla, per tant, que el principal motiu segons el qual els doctors Vileta i Mora van creure que a Girona no hi havia pesta, va ésser precisament l'escàs nombre de malalts i de morts que hi va haver en dos mesos, perquè si l'home tenia una predisposició especial a empestar-se, si tantes persones que havien estat en contacte amb els malalts i morts no havien emmalaltit, va ésser perquè aquella malaltia no es tractava de pesta, sinó d'algun altre tipus de malaltia contagiosa a causa de la qual no s'havia de llevar el comerç a Girona.

Va ésser genuïna aquesta resolució? Molts historiadors sostenen que els doctors barcelonins van rebre una compensació per dir que la malaltia de Girona no era pesta. Potser no sabrem mai del cert si van obrar o no de bona fe. El que és clar és que a Girona hi havia pesta, i al cap de poc temps es va escampar a una velocitat vertiginosa i va ocasionar grans estralls a la ciutat i pèrdues humanes i econòmiques importantíssimes.

## LA PESTA DINS DE GIRONA. LA MORBERIA

Malgrat la resolució dels doctors barcelonins i les nombroses cartes que els consellers de Barcelona van enviar a diverses poblacions avisant

<sup>6</sup> Sobre el metge gironí Lluís Fabra, vegeu l'article de Benet Julià i Figueres *“Nota sobre el llibre mèdic de Lluís Fabra”* Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, setembre de 1979.

que a Girona no hi havia pesta i que, per tant, s'havia de restituir el comerç a la ciutat, el nombre de malalts i de morts va continuar augmentant. La gent que podia va començar a abandonar la ciutat amb les seves famílies i pertinences. Josep Coll, sastre de Girona i arrendador dels drets del vi i del raïm renunciava a l'arrendament, ja que "*per occasio de les malalties corrents... a occasio de les quals sen han anat y de cadal die sen van los habitants de dita ciutat ab llurs families... y axi mateix deixen de entrar los forasters y circunvehins de aquella, en manera que casi se pot dir que en dita Ciutat lo comers esta llevat...*". Per tant, mantenir l'arrendament ja no era cap negoci. Es veu clarament que per molt que les autoritats volguessin fer creure que la malaltia de Girona no era pesta, la població ja no s'ho creia.

Si bé el 8 de juliol es publiquen crides a Barcelona i altres poblacions de Catalunya, amb referència a l'ordre donada pel virrei a fi que es restitueixi el comerç a la ciutat de Girona, ja que segons la resolució dels doctors Vileta i Mora la malaltia de Girona no era pesta, per altra banda, i a causa de l'augment del nombre de malalts, el 9 de juliol s'ordena que es disposi la casa de l'hospital de la Misericòrdia i que es buidi per tal d'acomodar-hi tots els malalts de la *malaltia corrent*, i per evitar que puguin estar en contacte amb la gent de la ciutat.

I davant la reticència de certes poblacions a restituir aquest comerç, el 19 de juliol, els consellers de Barcelona escriuen als de Vic que "*dins lo spay de deu dies en dita ciutat de Gerona no hi ha hagut sinch combregats en totes les parrochias tant solament y que los malalts en tota la ciutat de las malalties corrents no son mes de deu y que havent tres mesos complerts que duran dites malalties en dita ciutat no son estats sinquanta los morts*" i que "*en Gerona ha de considerar VS<sup>a</sup> que ha tres mesos complerts que dura la opinió de dit mal ço es des de 16 de Abril fins lo present die y que estant vuy en 18 del mes de juliol dites malalties disminueixen y no crexan*".<sup>7</sup>

Però si el 18 de juliol els consellers de Barcelona encara confiaven en la resolució feta pels seus doctors, el dia 17, és a dir, un dia abans, ja havien començat a anar els frares caputxins a la morberia i ja havia començat la llarga relació de morts que fra Bonaventura de Girona va anar anotant en el

7 AHB. Cartes Closes.

llibre dels òbits, i que va ésser el principi de l'infern que visqué la ciutat a partir d'aquell moment.

La lletra inconfusible d'aquest frare caputxí apareix en les relacions de morts i també en els nombrosos testaments que va prendre als pobres moribunds, ja que insistia per aconseguir que deixessin algun llegat per al sosteniment de la morberia. Ell mateix va caure malalt, però va aconseguir vèncer la malaltia i va seguir lluitant al costat dels malalts a fi que les seves condicions fossin millors i estiguessin ben alimentats. Per damunt de tot, llegir la seva correspondència, fins i tot avui dia, és corprenedor i ben il·lustratiu del patiment que va representar aquesta malaltia.

El doctor Vergés, el doctor Josep de Colomer, el mercader Baltasar Bassa, l'argenter m<sup>o</sup> Casas, jurats de Girona, van resoldre amb els altres membres del consell que els pares caputxins entressin a la morberia o a l'hospital de la Misericòrdia a fi d'administrar els sagraments als malalts o empestats i altres coses espirituals tocant el bé de llurs ànimes, i també per administrar el menjar i beure dels cirurgians, servents i serventes que hi havia a la morberia *"...pera que los qui volguessen entrar a exercitar est acta de caritat tant heroych com és, lin donassen avís, a lo qual se li offeriren mes de 200 religiosos caputxins; sacrificants tots ells de bona gana llurs vidas al servey de Déu y a la salvació de las ànimas y al profit y servey del pròxim"*.

A continuació segueix la relació de frares caputxins que van anar entrant a la morberia i els que anaven morint i sent substituïts per uns altres:

- El 17 de juliol hi entren fra Clement de Vic, president del convent dels caputxins de Nostra Senyora de les Ermites i el germà fra Nicolau de Sabadell.
- El dia 22 hi entra fra Bonaventura de Girona, que com que era en aquella ocasió a Sant Feliu de Guíxols no va entrar amb els altres.
- El dia 25 hi entra el germà fra Josep de Barcelona *"... per aver se encontrat de pesta lo dalt dit germà fra Nicolau y morí a 28 de juliol"*.
- El dia 31 entra el pare fra Damià de Manlleu, el pare fra Francesc d'Orís i el germà fra Josep de Taradell *"per estar encontrats i empestats los dalt dits pare Clement de Vich, fra Bonaventura de Gerona y lo jermà fra Joseph de Barcelona; y moriren a 3 de agost lo dit pare Clement y fra Josep"*.
- El 5 d'agost hi entraren el pare fra Marc de Mataró i el germà fra Pere de Caldes, perquè estaven encontrats el pare Damià de Manlleu i el pare fra

Francesc d'Orís, i el germà fra Josep de Taradell; *"y moriren a 9 de agost los dos dits pares, Damià y Francesch"*.

- El 12 d'agost hi entra el germà fra Simon de Cassà de la Selva perquè estava enconrat fra Pere de Caldes, que va morir el 14 d'agost.

- El 16 d'agost hi va entrar el pare fra Marc de Constantí i el pare fra Abdó de Barcelona, perquè estava empestat el pare fra Marc de Mataró. El pare fra Marc de Constantí va morir el 27 d'agost i fra Simon de Cassà va morir el 17 d'agost.

- I el 23 de setembre va morir un corista caputxí que es deia fra Bonaventura de Vic.

Per tant, segons aquesta relació de fra Bonaventura, dels 13 frares caputxins que van entrar a la morberia, fins al 23 de setembre, hi van morir 9 frares.

Aquests pares caputxins que van sobreviure (entre ells fra Bonaventura de Girona) van anar posteriorment amb Mussur la Rosa (que va ésser un perfumador francès establert a Girona per desinfectar les cases on hi havia hagut malalts i morts de pesta), a perfumar, desinfectar i purificar totes aquestes cases. Fra Bonaventura de Girona i fra Marc de Mataró, juntament amb el pare fra Abdó de Barcelona, van procedir a relacionar per escrit tota la roba que trobarien a les cases infectes abans de portar-les al forn a desinfectar. També van recollir diners, or, argent, perles i altres coses delicades i de valor que trobaren i les van entregar als jurats a fi que les guardessin i, en el seu moment, poguessin ésser restablertes als seus amos.

Així ens explica fra Bonaventura com es va organitzar la morberia:

*"Per averse multiplicat tant los empestats y no poder los caputxins de la Morbaria acudir a tantas cosas, entra m<sup>o</sup> Joan Cuniller, botiguer, per tenir la ocupació de las cosas temporals de la morbaria, y per aço tenia quatre sirvents que no feyan altre cosa, y los Pares Caputxins sols se ocupaven y cuydaven de las cosas espirituals y ab aço teniem prou cafer; als primers de agost traguieran tos los malalts que eran al hospital de Sta. Catarina de malaltias ordinarias y los posaren al Convent del Carme; y en lo dit hospital posaren molts dels empestats que eran al Hospital de la Misericordia; y després per ser tant gran lo numero, se feu una gran galaria, entre lo Hospital y la Torra Farrera, ahont hi posaren los convalescents; y després prengueran la rejolaria que és cerca del Portal del Carme, per fer corantena las donas; y després la casa den Sauri, al carrer del Carme, per fer la quarentena los homens. Y per ser tantas las donas que havian de*

*fer quarentena, prengueran lo convent dels caputxins de Bax, per la quarentena de las ditas donas.”<sup>8</sup>*

Però, com va ésser la vida a la morberia? Segons es desprèn de les anotacions dels frares caputxins i la correspondència de fra Bonaventura de Girona, la vida va ésser duríssima, un veritable infern. La lluita contra la mort, la relació precipitada dels testaments presos a corre-cuita a moribunds que, en l'últim moment, recordaven les seves possessions i volien deixar les seves pertinences als familiars o amics més propers, arreglar els seus deutes o recordar de quins eren ells creditors... En llegir aquests documents ens apropem a la vida i el sentiment de tanta gent anònima que la història oficial sovint ha oblidat.

En la seva relació manuscrita de morts, fra Bonaventura intercala aquesta anotació:

*“Per estar tots los religiosos caputxins malalts y jo apunt de donar lo últim valé y acabar mes dias; sinó que nre. sor. no me ha volgut fer merse de aportar-me'n, sinó dexar me ab vida per sos secrets judicis y axí no se han escrits los noms dels difunts que se son morts a 29, a 30 a 31 de Juliol y al primer y segon de agost. Però he tret en limpio y he sabut a bulto que se eran mors en estos sinch dias 27 entre homens y donas; y ab los 33 ja dits fan numero de 60...”*

Cinc dies va estar malalt fra Bonaventura i segurament va lluitar entre la vida i la mort. Finalment va aconseguir vèncer la malaltia i continuà amb la seva meticulosa tasca de prendre testaments, administrar sagraments i detallar el nom dels morts, cadascun d'ells amb el seu número corresponent, fins i tot aquells que ningú sabia qui eren ni com es deien, els nens que no tenien pares coneguts, les persones conegudes de la ciutat... tots van ésser relacionats amb tendresa, com podem besllumar en la seva anotació núm. 581, de 19 d'octubre, quan escriu: “*Maria Vinyes, criatureta*”.

Unà completa relació de les morts anotades per fra Bonaventura de Girona la tenim a l'article de Josep Clarà publicat a la revista *Estudi General* núm. 2 de 1982 titulat: *La pesta de 1650: la desigualtat davant la mort i aspectes religiosos*”.

<sup>8</sup> Documentació relativa a epidèmies i contagis. Llibre dels òbits de la morberia de Girona. AMG.

Fra Bonaventura també s'escarrassava per a la correcta administració de la morberia. La seva dedicació és visible en la seva correspondència. A fi de poder copsar en tot detall el seu sentiment i a causa de la importància d'aquests documents, que es desvirtuarien si ens limitéssim a fer-ne un resum, creiem que és d'interès per a tothom transcriure aquestes cartes, ja que són la millor visió de la manera com es vivia a dins de la morberia.

El 19 d'agost, des de la morberia, fra Bonaventura escrivia als jurats de Girona:

*“Senyors: Jo aunque estiga tant flach me esforço mes del que puch en pendre testaments, y en fer altrás cosas per servey y consuelo dels malalts, y altres dos sacerdots que som, tot lo dia y aun en las nits apenas param per lo servey dels malalts; y jo, vist los gastos te exa ciutat, me apar me toca en ayudarlos en lo que bonament puga, per ser fill de ella; y axí, ab los testaments prenh assi dels malalts, procuro y diligencio que dexten alguna cosa al hospital per ayuda dels grans gastos te; ayr aprofití més de 36 lliures; y asi la una de ellas ja és morta, la qual se diu Margarida Farrera, viuda, que ha deixat a est hospital 15 lliures. Vs.procuren cobrarlas, los manifestors son lo Sr. Rector del Marcadal y Farrer Patit cunyat de la difuncta.*

*Musur la Rosa y los Pares y aun los religiosos malalts gustarian menjar un poch de fruyta que no tenim y com estam tant cançats menjariem millor si tenièm fruita, y axí suplicam a V.S. nos fassa aportar algun meló o altra fruyta, que li estimarem: també los suplicam donen orde en que nos envien vi blanch o malvesya per dir missa, que lo claret embrut molt los purificadors, y dir missa ab lo purificador molt brut se peca mortalment; y axí confiat de V.S. no dich més sinó que nre. sor. los Guarde y los do son divino amor”.*

El 25 d'agost, fra Bonaventura de Girona tornava a escriure als jurats de la ciutat, aquest cop una llarga carta, a fi de fer-los saber la seva incansable tasca testamentària i de reclamar un altre cop que no els tinguessin tan abandonats i que els enviessin fruita i altres coses que necessitaven a la morberia.

*“Senyors: per poder jo aprofitar alguna cosa per est hospital, fas mes del que puch, que a més de estar flach, tinc tres bonys y estich en cura de ells, y no obstant aço tot lo dia estich ocupat en confessar y en pendre testaments per las cambradas ahont hi prenh molts pudors pestíferas y brevadas pestilencials, tot sie per amor de Deu: en tant que molts me diuen me canso massa y que si jo caych malalt faré molta falta y seré de molt dany per la ciutat, per aprofitar jo tant per ella ablos malalts: pero com jo desyo tant (si Déu és servit) acabar mos dias y donar lo ultim valé ocupant me en estos sants exercicis,*

*no reparo anar per tot y axi aqui posaré lo que poden cobrar de personas se són mortas en est hospital*". [Aquí segueix una relació de les persones que han testat i de les deixes que fan a la morberia].

En el *Lligall d'epidèmies i contagis*, hi ha un munt de testaments presos per fra Bonaventura i altres caputxins de la morberia, redactats a corre-cuita en la seva lluita contra rellotge abans que la mort s'endugués els malalts. Alguns dels testamentaris apareixen al cap de dos o tres dies, com a molt, relacionats en el llibre dels òbits.

Continua aquesta carta de la manera següent:

*"Los Pares Caputxins malalts los estimen los regalos los envia V.S. que llevant de bascuys de ou o malindros y dolents, no tenen, o nols envien altra cosa, los quals són quatre los malalts, o empestats, y lo hu ja es estremunciat, y tots an servit a est hospital y servint se son enquantrats; y vuyt caputxins ja mors, tots los quals eran encontrats per servir los malalts de est hospital, y tants quant ni entreran, tots si encontreran o si moriran per estar est hospital tan impestiferat com està.*

*Musur la Rosa y jo los estimam la caritat nos fan de tans regalos nos envien de fruita y melons, que ab ella y ab ells menyarian millor: otras cosas los he enviat a demanar y ninguna nos envia, y és com si no diguésem res; y si nou envien yo ho demanaré an al St. Capitol que nos ho envie; que lo Sr. Don Bernat de Cardona y lo Sr. Oficial Pe. Joan me digueren quant vinguí que si avia menester cosa que los ho enviàs a demanar.*

*Lo que los demanam és una taula que tinga sinch palms bastans de alt y set bastants de llarch per fer un altar al pati per dir missa, perquè los malalts pugan oyr missa, vi blanch o malvasia per dir missa, alguna confitura per los malalts caputxins, y alguna fruita, quatre coxins per los dits quatre caputxins malalts, que no tenen sinó un de palla que és o són del nostre convent, que dels que aportaven estos dias ja no hi trobarem ningú quan ne demanarem, sucra per los dits malalts, que de tres en tres onas lo aportan; an Blanch no pot acudir a tot: y axi se li té de demanar una cosa moltas vegadas porque no sen deu recordar; també que nos envien atchas y que nos las donen a nosaltres, juntament ab tot lo demás que nos enviaran per no tenir enfados y desgustos, cosa molt agena dels caputxins.*

*També los suplico ellegescan un tros de camp per fer sementiri, que lo corralet ja és ple, y aço te de ser demà, perquè no admet dilació; y ayan llicència del Sr. Oficial per beneir-lo; també los havem demanat dos tovallas, 12 tovallons y tres axugamans, per poder-nos tractar com ha personas: y confiat de V.S. no dich més, sinó que nre. Sor. los guarde y los do son divino amor*".

Amb la seva darrera frase "*per poder-nos tractar com ha personas*", és evident la seva queixa respecte a l'abandó en què tot sovint les autoritats

deixarien els malalts, més preocupats amb els problemes d'abastiment de la ciutat que no pas amb les condicions de vida dels empestats i de les persones que els cuidaven.

El 20 d'agost s'havia reunit el Consell General i havien acordat, a fi de fer front a aquestes despeses, que s'utilitzessin els diners de la Taula, ja que *"és forçós valer-se de tots los medis encara que en altres temporades no lícits, en aquesta emperò permesos per subvenir a tanta necessitat..."*. Per tant, ordenaven fer balanç de les quantitats dipositades en aquesta Taula, per persones de total satisfacció. Això era utilitzar els diners dipositats per la població gironina en les seves transaccions.

La ciutat també tenia urgent necessitat que vinguessin apotecaris i cirurgians: en concret, en aquest temps li ho demanen a Francesc Roig, cirurgia de Mataró; als apotecaris Josep Atxer i el seu fill Francesc, de Banyoles; a Mussur Jacques, ciutadà francès, i a Joan de Aguila, portuguès. El reclam per aconseguir que vinguessin va ésser la facultat de poder parar botiga un cop finalitzada l'epidèmia, sense pagar res ni necessitat de passar cap examen.

Així mateix, com que la majoria dels encarregats d'administrar justícia havien marxat de la ciutat, els jurats demanen al virrei duc de Mercoeur que els atorgui la facultat d'administrar-la mitjançant juí de prohoms, i que la majoria de les persones insaculades, que encara resten a la ciutat, puguin legítimament celebrar consell i representar la universitat de la ciutat. En vista que aquesta facultat havia estat demanada el 9 d'agost i el 2 de setembre no havien rebut cap resposta, tornen a escriure en aquest sentit al virrei, i també a Josep de Biure i de Margarit, portantveus del general governador, i a Josep Fontanella, del consell de Sa Majestat i regent. Sembla que, finalment, el virrei va acordar que mentre durés la malaltia, els jurats podien tenir juí de prohoms i ajuntar Consell amb aquells que es trobessin presents, encara que no fos el número ordinari.

La següent carta de fra Bonaventura, de 4 de setembre, que comença fent una relació de totes les deixes que han fet els malalts que han testat a favor de la morberia, acaba sent un reflex cru i esgarriós de la convivència amb la terrible malaltia:

*"Senyors: Esta és per donar avís que cobren los llegats han dextat los mors següents: [segueix relació de morts i les lliures i sous que cadascú d'ells ha deixat a la morberia]."*

*...a mes de tot aço tinch algunes 200 lliures de llegats de diferents personas per est hospital en los testaments tinch presos ja; pero encara són vius, que sols do avis de los que son ja mors...”.*

La carta continua fent referència a l'abastiment que havia demanat fra Bonaventura en cartes anteriors:

*“Estimam lo que nos han enviat; no demanaven banchs que ja ne teniem dos de un llit havíem desfet i posat en terra ni dues taules, sinó una per fer un altar al pati , que era molt necessari; totavia estarem mes ben acomodats. També tenim rebut lo demes nos han enviat, tot lo qual estimam molt”.*

Al dors d'aquesta mateixa carta, i amb data 6 de setembre, continua escrivint fra Bonaventura:

*“Esta nit passada m<sup>o</sup> Cuniller no volgué donar vi per nosaltres ni neu, sinó sols per los quatre caputxins tenim malalts assi, ni vol que los sirvents tenim per los dits malalts y per nosaltres, ni lo company de Musur la Rosa, que és malalt, began vi; y que si nosaltres voliam neu, que no la comprem, que ell té aqueux orde de V.S. y axi ni mussur la Rosa ni m<sup>o</sup> Joan sirurgià, que menja en nostra taula, ni jo, pogueram veure un glop, per no tenir vi: estant jo tant cançat y afedigat com estava dels grans treballs tinch, en tant que lo hàbit tenia agafat a las carns (com fas casi cada vespra) de la gran suor, per causa que so tot sol, y tots los demés caputxins que són assi son malalts, per haver presos ayr 5 o 6 testaments, y aprofitant per est hospital 70 o 80 lliures, y lo dit m<sup>o</sup> Cuniller ameneçà de pegar a un sirvent nostre; y també li amaneçà de posar-lo 15 dies al cep; perquè li replicava que volia vi per nosaltres y lo company de Musur la Rosa; de tot lo qual, lo dit Musur la Rosa prengué molta còlera de oyr aço; lo qual Cuniller té posat en confusió tot est hospital, y tots los sirvents o casi tots, y na Maria la cuynera també, sen aniran o sen volen anar a fer quarentena per causa de dit Cuniller: y axi los suplico per amor de Déu, que per tot vuy vinga algú o alguns de V.S. assí per averiguar-ho, perquè jo tinch temor que Mussur la Rosa se purificarà al forn, y esta nit, o demà de matí, sen anirà a Barcelona o a Rosas y los ho dixerà tot, que ja té llicència de son capità o del sr. de Marca per anar sen si lo desgustan o no li complen la paraula: y lo Pare fra Abdon, fra Joseph y jo demanam a V.S. quarentena, y noy volem estar més; perquè jo y los demés caputxins nos estimam més la pau y quietut interior que no tot Gerona ni aun tota Catalunya: y axí nou tingan a burlas de venir avuy per evitar un escàndol, lo demés deixam per la vista... Huy a 6 de setembre de 1650”.*

Qui era aquest m<sup>o</sup> Cuniller de qui fra Bonaventura es queixava? Hem vist abans que Joan Cuniller era un botiguer que va ésser encarregat de dirigir les

tasques materials de la morberia, a fi que els caputxins poguessin dedicar-se majorment a les espirituals.

Sembla que aquest Joan Cuniller no tenia gaire simpatia a Mussur la Rosa. Hem trobat una carta sense datar escrita per ell i dirigida als jurats de Girona en la qual critica el sistema de desinfecció que utilitza el cirurgià francès. Transcrivim aquí alguns fragments perquè creiem que és força interessant:

*“Air vingue lo Sr. Valencas per orde de V.S<sup>a</sup> dient nos ajuntasem del modo se poria desenfector exa siutat, com també si hera necessari ausentarse della tots los habitants, y he obait a sos ordes y ses batuda exa materia ab tots los selurgians y ningú ha donat crédit a lo que fa musur la Rosa. Lo que sé dir a V.S<sup>a</sup> que quant arribaran los señors drs. Argila y Rotg y lo sr. Teixidor selurgià, Joan metga los anà fer visita en los caputxins y donà relatio de las malaltias, y anant proseguint la conversatio vingueran a parlar del forn y dels perfums usava dit musur la Rosa, y vingueren a dir que si V<sup>a</sup>S<sup>a</sup> dava crédit ab dit forn y perfums, que quant Déu nos hauria usat de misericòrdia, que la roba seria causa de altra contagi, y ab sas raons vingué a dir lo sr. Teixidor que los majors hulors del món no eran bastants per desanfisionar un matalàs ha ont tindrà 5 o 6 dits de gruxa que avent hi dormit un anpastat a ont y haurà orinat y deretint las llagas com lo suor y bafrestant xopada la llana y estant aquella tota amodoxonada, que era inposibla poder sa desanfisionar, y axis com és de axò és del damés, y també vingué a dir que per apagar aquest mal s’havia manaster 3 coses que era forcas, or y foch, y per desanfacter dita roba, en particular lo dels matalasos, era menester descusir los y la llana fer la ascaldar y rentar y fer lo mateix de las telas y fer lo rafer, que axò es lo més segur, y fent lo matex de las flasadas y llansols y que la roba del vastir de dits anpastats que es cramas sens restar ningun padas...”*

Per Joan Cuniller, l’única desinfecció possible no era usar perfums, sinó fer “foch de romaní y fent hi bullir cals y enblanquinar lo aposento”, seguint el parer de “Musur Jacas y lo portuguès”.

Però seguim amb els problemes de fra Bonaventura per sobreviure a la morberia. El 9 de setembre torna a escriure una carta als jurats, ara queixant-se del menjar que donaven als malalts. La carta és com segueix:

*“Senyors: Jo penso deuen saber que lo Sr. Dr. Soler y lo Sr. Dr. Duran havian ordenat que se donassen a los malalts de est hospital sinch vegadas al dia aliment o refecció: y ara est doctor no vol se donen sinó dos menjars, ço es dinar y sopar, y no més: y axí los malalts cridan y avalotan, ploran y se lamentan de açò, y se moren de fam; perquè la pitaça de dinar y sopar és poca per no menjar sinó dos vegadas al dia, altres estan desmenjats que no poden menjar carn, altres són vells que no poden menjar lo pa, pero*

*las sopas que se donaven al matí tots las menjaven y de bona gana, y ara est doctor las ha llevadas: jo penso que V.S. ponderaran la ciència y experiència de dits doctors Soler y Duran y la poca de est per ser tan jove com és: y ells tocant los malalts, ordenaren las ditas sinch, y est, sens veure ni tocar los dits malalts, lo ha llevat tot, acceptat los dos dinar y sopar; y axí penso maneran o ordeneran tornar las ditas sopas al matí, perquè tindran amor y caritat als pobres; y si no las fan donar (lo que jo no puch pensar) jo no penso puyar més dalt a las cambradas a veure los malalts y a pendre testaments, perquè me llastimen y trencan lo cor, y no so per sufrir tantas llàstimas: y si nom responen, o no donen orde en contrari, jo demà ne faré fer: perquè me apar seria contra caritat y confiat de V.S. que se apiederan dels pobrets de Jesuchrist, nostres germans; no dich més sinó que Nre. Sor. los ilumin de gràcia y los do son divino amor, del Hospital de la Morbaria a 9 de setembre 1950".*

Aquí s'acaba la referència a fra Bonaventura de Girona: valor, abnegació i rebel·lia. Alhora, humanitat, bonhomia i tendresa. Tot això, és visible en les notes i la correspondència d'aquest caputxí gironí digne de no ésser oblidat.

#### LA PESTA FORA DE GIRONA: ABASTIMENT I CONFLICTES ALS PALS

El Dr. Francesc Camps i Gori, del Consell de Sa Majestat, instal·lat a Hostalric, enviava una carta als jurats de Girona el 28 de juliol en què manifestava la decisió per part de Sa Altesa i el Reial Consell de suspendre el comerç amb la ciutat i demanava que designessin persona "*que estigue en part sana*" a fi que s'encarregués de comprar tot allò que la ciutat necessiti.

El to dur que caracteritzarà aquest personatge en la seva relació amb les autoritats de Girona ja es fa palès al final de la seva carta quan diu: "*També me faran mercè de avisar dels llochs a hont tenen notitia certa que hi ha contagi, senyaladament dels de la vegueria y veynats de eixa ciutat, y si és possible procuren que les cases infectes se dexe soles y cremen la roba, que en aquest tems tota pietat és iniquitat*".

En aquesta tasca d'abastir la ciutat va ésser encomiable la figura del veguer de Girona, Pere Prim. A través de la seva correspondència és visible tot l'esforç que aquest home va haver de dur a terme, situat com estava a dues bandes, tot sovint mal vist pels uns i criticat pels altres.

A causa de la reticència per part de la ciutat a admetre que la malaltia de Girona era pesta, i per acabar-ho de confirmar del tot, els consellers de Barcelona, per carta de 30 de juliol, anuncien la seva decisió d'enviar el doctor Joan Argila i el cirurgià Jaume Teixidor "*per a fer la censura de la specie*

*de ses malalties patexen aquells, y si són contagiosas o no, de la naturalesa de les quals los havem ordenat que encontinent ne hauran feta la censura, nos avisen per propi a tota diligentia".*

El mateix dia trobem una carta del veguer Pere Prim des de Cassà de la Selva, en què s'informa que a punt d'alba ha anat a Sant Feliu de Guíxols demanant que s'ajuntessin els jurats a fi de tractar el tema dels abastiments de Girona *"y són estades deu hores antes no me han donada audientia per ser estats fora alguns de la junta"*. Reunits els jurats, els fa saber la necessitat que Girona té de rebre queviures, i per damunt de tot, vi. Els demana que assenyalin un lloc on es pugui rebre el vi a comoditat de tots.

Però el poble es revoltava: a Cassà no volien que es posessin les barraques i els pobles de Fornells, Llambilles i Quart es negaven que els traginers del vi passessin pel seu terme, i per aquest motiu, a Cassà no havien donat el vi als traginers. *"Jo he posat pena al balla desta vila que demà de bon matí me tingués tots los traginers del vi a punt per a aportarlo a Quart a la primera guarda, y que se entretingan allí, de ont se pora VS. servir manar enviar los tragines pera prenda lo y que aporten la canal per a buydarlo"*.

Els tràfecs i treballs duts a terme per Pere Prim són visibles al final d'aquesta carta: *"No puch inquerir lo disgust y ànimo he tingut y tinch de veura tants disberats y tantas mudansas. És de importansia que lo sr. Camps y Gori, jutja del Real Consell ques trobe en Hostalrich, arribe en esta vila a rebre informació y castigar als amutinats. Jo no so poderós per a fer ho per que no i veig gent de valor, que tots estan areconats y si no sen fa un escarment o tinch per perillós..."*.

Com es proveïa de vi la ciutat de Girona? Pere Prim ens ho explica de la següent manera: al lloc destinat per a la recollida del vi *"se han de fer dos barrachas de tàpia cobertas de teules, ço és la una de setse palms a dit quadro per estar una persona de dit lloch per guarda del que convinga, y laltre de setze palms de ampla y trenta de llarch per estar tancades las botas grossas que de assi se han de aportar per buydar en ellas amb una canal de llauna de trenta palms poch menos lo vi de las mitjas botas que dits traginers de Cassà aportarien de Sant Feliu, de las quals botas grossas ne prendrien los taverners o los treginers de assi"*. Era una manera enginyosa de proveir de vi la ciutat sense haver d'entrar en contacte els de dins amb els de fora.

Proveir-se de blat també va ésser un veritable problema. Pere Prim deixa un comissari a fi que cerqui blat per Llagostera, Cassà de la Selva i

Caldes. Ell mateix s'encarregarà de buscar-lo per Campllong, Sant Andreu, Riudellots i Fornells. Aquestes eren, doncs, les poblacions que abastien la ciutat empestada del blat necessari.

El veguer gairebé no descansa. Ho diu en la seva carta de 3 d'agost: *"Esta tarda penso passar a Bordils per a mudarme la roba, quen tinch necessitat y divendras tornaré a fer la diligentia del blat"*.

Davant la dificultat de trobar blat, Pere Prim esmenta un mitjà que ell considera prou bo, utilitzar el blat dels arrendadors de la ciutat que tenen en diferents viles del voltant a fi de beneficiar-se'n dins de la ciutat. De totes maneres, està disposat a donar ordres que se segresti el blat que es trobi per aportar-lo sens falta a la ciutat, i també demana que s'aplaní un tros de terra *"com una era ahont lo puguem buidar"*. En una carta del 5 d'agost comunica als jurats que *"demà al matí, ab lo favor del senyor, me partiré per Riudellots, Campllonch y altres llocs de la Selva a prendre lo blat y sacrestar lo que trobaré sobrer, y assenyalaré dia per a fer-lo aportar pera que V.S. mane enviarlo rebrer"*.

Portar el blat dels arrendadors a la ciutat també ocasionava problemes, a causa que moltes viles *"sel volen aturar per lo matex lloch dient que los falta blat"*.

Més de 500 quarteres de blat eren segrestades als particulars, tot i que Pere Prim no vol donar ordre als traginers de portar blat de Vilobí, Salitja, Estanyol i Aiguaviva *"perquè sab mal a los pagessos de aportarlo al pal de la Creueta per ser molt lluny per la torta an de fer, y quant se hagia de aportar a altra part se auran de mudar las estoras, y antes de mudarlas me apar se deu fer tragar tot lo de aquellas parts"*.

També preveu les queixes dels de Santa Coloma per haver-los segrestat el blat que tenien arrendat a Campllong i Riudellots *"y penso acudirán al dr. Camps y Gori... y puch assegurar a VS. que noi ha lloch que noi falte una gran quantitat de blat, que al considerarlo me causa espant"*.

Un altre problema era el molí del Capítol. Com que hi acudia gent de moltes viles, fins i tot de la costa, per moldre el blat, els de Santa Eugènia s'apropien del camí que porta al molí, posant el pal<sup>9</sup> més a prop de la ciutat. Pere Prim, volent accontentar tothom, manifesta als jurats que *"lo que jo*

<sup>9</sup> Pal: mena d'estaques que es posaven al voltant de la ciutat empestada i que representava el límit màxim que els habitants de dins la ciutat no podien sobrepassar.

*considero convenient en esta ocasió y que lo lltre Capítol y VS. deuen tenir a be reste per los forastes lo dit mulí, és veure la necessitat que y ha de moldra, que de molta part de la marina y van, de tal manera que air a la tarda passaven de sexanta cavalcatures, que tots aguardaven ocasió per a poder moldre...”*

Un altre producte necessari, sobretot a l'estiu, era la neu dipositada en els diferents pous de glaç que hi havia a les zones de la muntanya, i que servia per conservar els aliments frescos i també per refredar el vi. La neu la transportaven els traguiners de Santa Coloma de Farners. Pere Prim també té dificultat a fer arribar la neu fins al pal de la Creueta, cosa que posa de manifest en la següent carta escrita des de Campllong, contestant a una queixa dels jurats, el 27 de setembre: *“Jo rebí la de VS. de 24 del corrent ab quem diuen la dificultat tenen los de Santa Coloma en no voler que los tragines passen per Palau. Yo me conferí al pal de la Creueta y Fornells y ordení que si acas los tragines de la neu dificultaven de passar per Palau, los donassen camí per Fornells, que no vindrian a fer apenas de torta, y dexia manera restará asentat que no tindran los de Santa Coloma ocasió de quejar se”*.

També hi havia problemes per transportar la llenya: *“Jo he parlat ab los de Fornells per veura si tindrien dificultat de que los traginers del hospital passasen per lo camí real per anar a cercar la llenya a Riudellots, y me digueren que nou permatés per ningun cas, que essent traginers de Gerona se encontrarian ab la gent que van al pal y que avalotaria la terra com de fet temo no fos causa de que los traginers de la neu y demás que van al pal no dexiassen de anarhy. Jo volia fer una junta de carretas perquè ab una vegada haguessen pogut proveir al hospital y se és estat servit de que lo mal sie en Riudellots, y dexia manera estan privats de entrar al terma, que ja he ordenat als llochs circumveyns los donen terma, lo que poria Vs. ordenar que als boscos que són a la part de Sant Daniel y de allí proveirse de llenya. A my me pesa no poderlo servir que considero be la necessitat te lospital”*. Per tant, veiem que altres pobles, a part de Girona, també tenien llevat el comerç pel contagi de pesta. És comprensible, per tant, la por de la població de deixar entrar o passar pel seu terme traguiners que, anant d'un lloc a l'altre, podrien escampar la malaltia amb facilitat.

De fet, i de resultes d'això, també és comprensible el to de les cartes del Dr. Camps i Gori, que a vegades poden semblar fins i tot inhumanes, però l'excepcionalitat de la situació fa comprensible que s'intentessin extremar per tots els mitjans les mesures i que es recriminés amb duresa la possible desídia per part dels jurats de Girona i també d'alguns dels seus habitants.

Ja el 30 de juliol, i abans que vinguessin els Drs. Argila i Jaume Teixidor, que van certificar que la malaltia de Girona era pesta, el Dr. Camps i Gori amenaçava que ningú de la ciutat gosés anar més enllà dels límits del pals, ja que en cas contrari *“els faré penjar allà hont los trobare y donaré orde als llochs circumvehins los alsen lo somatent”*. Tot això fins que no s’hagués esbrinat si hi havia contagi o no dins la ciutat.

El 3 d’agost escriu als jurats que *“... en temps de morbo no és menester vaien cartes sinó per extrema necessitat y així no tenen que scriurer moltes cartes, que de una carta cenzilla en lla no pens dexas passar cosa. Demanen de paraula en lo pal tot lo que vullen que allà sels provehirà... ni tampoc se posen al cap de eixir y purgar que tampoc nou tollarere...”*.

El 13 d’agost ordena *“als jurats y particulars dels llochs veyns de Palau Sacosta asistescan als de dit lloc de Palau pera fer retirar las parsonas de Gerona se són abarracadas fora dels límits dels pals procurant ab bonas se retiren, altrament ab somatent y ma forta los fasen retirar dins los límits de dits pals”*.

Tot sovint als pals hi havia conflictes. Els habitants de dins de Girona, en veure que no els deixaven eixir, s’enfrontaven amb els guardes i havien ocasionat fins i tot algun mort en aquestes bregues.

El 15 de setembre, des d’Anglès, el Dr. Camps i Gori escrivia als jurats: *“Dies ha rebí una de V.I. aserca del cas succehit en Santa Eugènia y sabí que lo mateix dia o lo endemà succehí altre cas en Sarrià y últimament he sabut lo que ha succeit en Campdorà, io confés a V.I. que a no ésser quels he volguts avisar primer, estava resolt de llevar tots los pals y comers de aqueixa ciutat, y comunicar la vegueria perquè los tinguessen guardats, y asseguense que lo primer altre excés faran ho executaré y veurem si ab fam los faré estar al de raó.... fins assí quant sem donaven quexes dels excessos se feien en los pals creia ho feien alguns inquiets y amotinats, però ara veix que aquexos excessos se són fets ab asistencia de officials y síndichs de la ciutat y per consegüent, la ciutat és la que delinqueix y ella deu ésser castigada. Nols escuse lo dir són llochs de la ballia puis en temps de pesta nos dehuen hobeir ni admetre los officials empestats, ni lo dir tenen privilegi que a mitia llegua noy pot haver carniseria ni taverna, perquè això no té lloc en temps de pesta si no és dins los límits dels pals, y de aquells no poden eixir per fer captures, que per això és lo veguer fora y mos comissaris, per capturar y castigar los delinqüents, y així la resolució senyors és que VS. se resolguen que persona alguna sens ma llicentia o de altre jutie vingue en mon lloc, no isquen dels límits dels pals per qualsevol causa que sie, y fentho tenen llicentia de matarlos y alsarlos somatent... y los presos tenen de*

*Campdorà, iuntament ab lo procés tenen contra de ells, entreguen los als síndichs de la vegueria o al veguer, que io vull ferlos castigar si u merexen y quan no, los vull donar llibertat...”*

Des de les Planes, el 19 de setembre, continua el Dr. Camps i Gori: “... en lo que me escrihuen del home mataren les guardes de Campdorà o V.S. o io estam mal informats, y que en això y moltes altres coses V.S. prenen error, en tot cas los presos no eren en la mort, y així traguen los pus non tenen prous contra de ells y consider en la gran vexatió los han fet de entrar dins una ciutat infecte...”

Com hem dit abans, el veguer es trobava al mig intentant aconseguir els uns i els altres, però el doctor Camps i Gori ja l'havia amonestat, tal com Pere Prim explicava als jurats en una carta escrita el 3 d'agost, dient-los: “Lo dit dr. Camps y Gori és arribat esta tarda en esta vila de Cassà y las primeras raons haver tingudas és estat ferme quexia que jo me aportava molt fluix en rahó de fer que los dexia ciutat nos moguessen de dintra de ella, y que yo no havia de permetrar que isqués ningú, yo li he dit que no sabia que tingués la més mínima ocasió del món de semblant quexia, y otras cosas que me han causat molt gran enfado tot dirigit al servey dexia ciutat”. I en carta del 5 d'agost es lamenta que ni els uns ni els altres queden contents amb la seva tasca, de la següent manera: “Tinc entès estan quexiosos alguns de la ciutat contra de mi. Estimaria saber la causa, que enterats del fet penso restaran satisfets y en cas tingan raho, li asseguro serà estat per descuyt o per no saber y més de que nestich ab viu centyment que mon cansantio, la pena y basto que jo puch fer fins a perdre la vida per exia ciutat, no és res per los dessigs tinch de servirla...”. I també els adverteix que “lo doctor Camps y Gori me te donat orde en escrits apretats, perquè ningú dexia ciutat isca dels límits. Suplico a V.S. proveesca de seny, que altrament no seré poderós per a poder fer se aporten aquí las provisions, y nos pot dilatar lo posar-hi remey...”

El 5 de setembre els jurats escriuen al veguer queixant-se que al pal de Sarrià, prop de Pontmajor, els habitants de tres o quatre cases per on passa el camí que va al pal han tallat el camí i obliguen els gironins que hi acudeixen a passar per un penya-segat del riu, i segons diuen: “La gent anave ab molt gran perill de trancarse lo coll, en tant que ninguna persona hi gosava passar a cavall”. També es queixen dels maltractes i insults que rep en aquest pal la gent que ve de Girona.

El 17 de setembre, els jurats es queixen al Dr. Camps i Gori que dels tres pals que hi ha, l'únic que no dóna problemes és el de la Creueta, perquè les guardes són de Cassà de la Selva i no de la vegueria. Per tant, és on acut la

major part de la ciutat per rebre el blat, el vi i altres provisions. Al contrari, el pal de Sarrià i el de Santa Eugènia, on les guardes les fan els de la vegueria, només serveixen per fer greuges, insults i tractar malament els habitants de la ciutat que hi acudeixen; per tant, hi va molt poca gent. En concret, al pal de Sarrià, alguns van amenaçar el mostassaf encarant-lo amb pedrenyals i mofant-se d'ell dient-li: *“Que fas de la vara, posata la per lo detràs, que not creyem en cosa”*. Els del pal de Santa Eugènia aprofiten per parar taverna i carnisseria sense llicència de la ciutat *“donant los lo dit, sen prengueren la ma”*. En això, ja hem vist com el Dr. Camps i Gori havia manifestat que en temps de pesta no valien els privilegis de la ciutat.

A Campdorà, els seus habitants van instal·lar un pal pel seu compte, i no deixaven passar els de la part de dins de Pontmajor per anar a les seves vinyes i camps que tenien a la muntanya, sense haver de passar per cap part habitada. Els jurats creien que això ho van fer els de la vegueria per aprofitar-se dels raïms. També demanaven que la jurisdicció la tingués el batlle i no el veguer i el sotsveguer.

Com hem vist abans, la violència esclatava sovint als pals: els guardes de Campdorà van deixar passar un ferrer de Pontmajor, anomenat Mediona, que anava amb una carreta i sense armes i es dirigia a un camp que tenia a l'altra banda, però quan va voler tornar a la ciutat al·legant que s'havia oblidat d'agafar una cosa, un dels guardes es va treure una xispa o pedrenyal de la xarpa i li va propinar una escopetada, el va ferir i al cap d'un dia va morir.

Bé, d'exemples de conflictes així n'hi ha bastants tant en la correspondència com en els Acords. Els que hem exposat aquí són prou il·lustratius de la situació excepcional de por i desconfiança que va despertar aquesta epidèmia gironina al voltant de la ciutat.

## LES CONSEQÜÈNCIES DE LA PESTA

*“A 8 de dezembre 1650, dia de la Concepció de Maria Santíssima, se tencà lo hospital de la Morbaria, per no averhi ya empestat algú, en tot ell; després de haver fet una professó solemna en la Catedral de la present ciutat de Gerona; en lo qual acta acistiren los Srs. Illustres Jurats ab los del Concell de la dita ciutat, juntament ab los Srs. Doctors y sirurgians; y tots estos Srs, ab molta altra gent, cercaren y miraren todas las naus del dit hospital de la Morbaria, y de tot aço lo Sr. Sacratari ne llevà o tocà acta: com consta en la casa de la dita ciutat de Gerona”.*

Així tanca fra Bonaventura el seu llibre dels òbits. Darrere quedava més de mig any de malalties, angoixes, patiments i morts. I, malauradament, no tot havia acabat encara, ja que Girona havia quedat arruïnada, i el comerç encara trigaria a ésser retornat a causa de la por que despertava un possible rebrot de la malaltia.

Ja el 10 d'octubre s'havia acordat donar 2.000 lliures per al sosteniment dels pares caputxins, cirurgians, apotecaris i tota la gent que servia als diferents hospitals habilitats com a morberia.

El 22 d'octubre es demana a Josep de Biure i Margarit que es pogués segrestar una petita part de les rendes episcopals perquè la ciutat no es podia sostenir a causa de les importants despeses que van comportar les coses del morbo. A més, hi havia la gent en barraques fora de la ciutat, els que estaven purgant la quarantena: els canonges diuen que no poden seguir proporcionant la caritat de 300 pans de 16 onzes i 300 sous, un per a cada un dels que estaven en barraques i, *"attenent y conciderant més avant lo que dits abarracats han de patir si dita caritat sels lleva del tot"*, els jurats decideixen subvenir a despeses de la ciutat amb 300 pans de 12 onzes cada dia i 6 diners a cadascú.

El 3 de novembre, i a causa que el patrimoni de la ciutat està exhaust de les despeses del morbo, s'acorda fer tres tall: el tall major sobre les hisendes dels que han abandonat la ciutat però que se'ls ha estat cuidant i desinfectant les cases, el tall menor sobre els que no han abandonat la ciutat i un altre sobre el que costarà desinfectar les cases, segons la persona. També s'acorda fer una ambaixada al Capítol per demanar que acudeixin amb alguna *"còngrua quantitat"*.

Girona ha quedat arruïnada per les despeses de la pesta i ha d'aconseguir diners com sigui. A l'ambaixada es recorda al Capítol que havia promès pagar les despeses per meitat del que la ciutat gastaria.

El 6 de novembre, en una reunió de la junta del morbo, s'acorda que les persones que tinguin mitjans deixin a l'hospital el que hi hauran aportat fins que hagin pagat les despeses, però que els pobres s'ho emportin sense haver de pagar res.

S'acorda, doncs, fer un inventari de les persones que entraran a la morberia i de les coses que aportaran, i que aquestes coses es posin en caixes. També es decideix relacionar les que ja són a la morberia, així com joies i monedes d'or i d'argent que Mussur la Rosa i els pares caputxins vagin

trobant per les cases que van desinfectant, i que facin un memorial molt ben designat amb els noms dels amos i les cases on es trobaran per poder-ho restituir un cop satisfetes les despeses de desinfecció. Per tant, la ciutat necessita recuperar el seu patrimoni perdut a costa d'obligar els malalts o els seus hereus a empenyorar els objectes de la seva propietat, per assegurar-se el cobrament de les despeses ocasionades. Com que es van excloure d'aquest empenyorament els pobres, s'entreveu una certa justícia social, tot i que segurament seria degut al fet que aquests pobres no tenien res que poguessin deixar a la morberia, ni diners amb què pagar.

Com que va disminuir el nombre de malalts, es van començar a desaconduir els cirurgians i apotecaris que hi havia a les morberies i se'ls enviava a fer la quarantena reglamentària, acordant que *“an als treballadors y ajudants qui treballan y ajudan ab mussur la Rosa a desinfectar, se los done cada die a la tarda quant plegaran de treballar un poch de ayguardent a cada hu dells”*.

El 8 de novembre, els jurats reunits en Consell acorden que *“conciderant que des que dura la corrent contagiosa constellació en la present Ciutat y sos límits se han mortas passadas de mil y quatre centes personas (a lo que es pot iudicar) compresas las que són mortas en la morbaria y mortas destas no tenen en esta vida quis recorde dellas, ni cuyde ni haja cuydat de fer los fer alguns pios sufragis, per lo que pot ser que estan patint detingudes en las penas del Purgatori... deliberan perço y ordenan que lo més prest sie possible se fassen dir y celebrar per les beneytes ánimas del Purgatori, en la Isglesia Catedral de la Seu, un aniversari solemne...”*.

El 16 de novembre la situació havia millorat: encara hi ha algunes guspises de la malaltia, però només hi ha 15 o 16 malalts a la morberia i tots ja convalescents, i entre 150 persones, entre homes i dones, que fan la quarantena.

Els jurats també agraeixen als consellers de Barcelona i a Josep Fontanella la seva tasca per haver intercedit davant del virrei a fi d'aconseguir 1.000 lliures segrestades de la renda episcopal per a subvenció de les necessitats de l'hospital. També se li demana a Rafael Cerdà, donzell de Girona domiciliat a Barcelona, que aconsegueixi diners com sigui a Barcelona per pagar els deutes fins que es trobi diner a censal.

El 25 de novembre, s'acorda deixar de pastar pa per compte de la ciutat, a causa dels preus alterats del blat, i que es vengui el blat al mateix preu que costaria a la ciutat, sempre que *“se procure que en la flecha noy falte pa per la pobre gent, qui no podrar comprar blat”*. I es decideix fer provisió de blat com sigui, ja que només n'hi ha 1.200 quarteres, tot i que la manca de blat és

comuna a tot Catalunya i no se'n troba a cap preu. I davant la impossibilitat de trobar qui vulgui arrendar els drets i lleudes dels molins, es decideix que es posin dues persones, una al portal de Vic i l'altra al de la Verge Maria, que sàpiguen llegir i escriure, per cobrar aquests drets, i que cada setmana donin compte al clavari major del que hauran cobrat.

El 27 de desembre, tot i fer ja dies que la morberia ha estat tancada, encara no es deixa entrar ningú a la ciutat de més enllà dels pals fins que totes les cases hagin estat desinfectades i tots els carrers, places i carrerons de la ciutat, ben escombrats i "*nets y fora de tot genero de inmundicies per les quals esforços quey haja en aquells molt seminari de contagi de encontrarse los qui de nou entran o entraran.... aconsellaven se anas molt a poch a poch en dexar entrar la gent*". Acorden també que la roba faci la quarantena i donen raó al Capítol que les despeses ocasionades pel morbo pugen a més de 40.000 lliures, una despesa molt important, veritablement.

Amb la diplomàcia adquirida després de tant de temps de necessitats, els jurats de Girona recorden al Capítol que han de pagar els diners promesos i que "*representam ho a V.S<sup>a</sup> no perquè en manera alguna dubtem que lo demás nos cobre, que antes be estam molt certs se pagará tot fins un diner... sinó perquè com som a la fi de nostron any en que acabam nostre càrrech de Jurats, nos apar es iust per nostre descarrech donar raho a V.S<sup>a</sup> de una cosa y altre...*".

Finalment, el 20 de febrer de 1651, el doctor Geroni Fàbrega escrivia des d'Hostalric: "*Estimo a V.S<sup>a</sup> moltíssim la mercè fou servit fer al Dr. Miquel Boneu y Lluís Alberich, cirurgià, en la anada que per consolatio de V.S<sup>a</sup> y de sos habitants feren a exa ciutat a effecte de alcansar se la restitució de son comers; jo Sr. que més de cerca ohia la conferència de est fet entre los qui tenen la ma en lo govern, la judiqui precisament necessària, y creguí de la prudència y galanteria de V.S<sup>a</sup> lo efecte que sie experimentat quel desyave jo encara que fos estat a costa mia.*

*Los sors. concellers segons y quint me escriuen està feta la restitució del comers, prest tindran V.S<sup>a</sup> y lo lltre. Capítol carta en la forma que se acostuma, y axí a mi nom resta altre cosa sinó donar a V.S<sup>a</sup> la norabona, assegurantli men so alegrat com si hagués alcansat los majors medios ques pogues desijar per ma casa a efectes de la voluntat y afició que tinch a exa ciutat, y dels desitgs que tinch de servir a V.S<sup>a</sup> a qui ne. sor. com li sup. Guardé*".

Al marge de la carta, posa l'anotació següent: "*Escrita esta he rebut vuy entrada de nit las inclusas per VS<sup>a</sup> ab las cridas de la restitutio del comers de matí las faré publicar assi y encontinent las enviaré a V.S<sup>a</sup>*".

Finalment, s'havia acabat l'infern per a Girona, i encara que als anys següents es donaran alguns rebrots de la malaltia, ja no tindran la força devastadora que va tenir el contagi de 1650.

## ANNEX

Al lligall *Documentació relativa a Esglésies i Convents* (AMG) hi ha un document en què a la portada hi ha escrit: "*Codern aportave lo pare fra Abdon caputxi de les bales de roba se treyan de les casas que ell acistia per ferlas netejar y perfumar. Codern segon*". A continuació, amb una lletra diferent, suposem que la de fra Abdó, apareix tota una relació de persones amb la corresponent roba trobada a casa seva; en total, setze pàgines amb taques d'humitat i en força mal estat.

L'interès d'aquest quadern, però, rau sobretot en la seva part final: unes sis pàgines escrites per una altra persona, que constitueixen un petit dietari inacabat sobre la vivència de la pesta de Girona.

A causa del seu interès, hem decidit transcriure aquest fragment del quadern tot sencer.

*"In Dei nomine Amen:*

*En lo any 1650 fou servit Deu nre. sor. enviar en la present Ciutat de Gerona son divino castich de peste, si be molt benigne, pus los que estaven en la present Ciutat veren y u poden afirmar que noy hagué persona que ella per sa culpa no prengué dit mal, ço és, volent ser curiosos, anar a veurer los malalts encontrats de dit mal, o per interés, y altres com los religiosos de tots los convents per charitat en anar los a confessar. Perquè les monges caputxines essent mes de 24 o 30, no se isqué ninguna de Ciutat ni de son convent, la de Sta. Clara, essent prop de les muralles y tant prop de la morbaria y forn ques feu per desinfectonar la roba tot en lo Ospital de Sta. Catarina y devant dell, ninguna dells fou encontrada, los donats de las Caputxines foren encontrats porque hu dells al principi de la morbaria, anà en ella per ser curiós de voler veurer com se curaven los malalts, la qual era al Hospital de Misericòrdia y aquí si abundaren los malalts; fou mudada y crescuda per VS. lo Hospital de Sta. Catarina y los malalts quey havia y tot lo carruatge foren mudats y apasats al Convent de N<sup>a</sup> Sra. del Carme, havent tot prest fet mudar los molt lltres. Sors. Jurats de la present Ciutat los pares de dit Convent en una Casa de la*

present Ciutat, que fou la que ells volgueren, y haver los donada exa llibertat dit Sr. Jurat de las casas, que ja los Srs. dellas sen eren anats de dita present ciutat, fou la de Don Diego Çarriera ha hont hi estigueren fins lo mes de Febrer o Mars, los quals frares ja en lo Convent havian siguts encontrats, y després en dita Casa se encontraren alguns; tenian lo altar major, ço és a saber, la matexa N<sup>a</sup> Sra. del altar major al enfront de la segona Sala de dita Casa de Çarriera y resaven també per lo St. Christo de la Sanch, Sant Sebastià, Nra. Sra. dels Desemparats y del Socors, que tots eren 4 o 5 altars en los quals digueren sempre missas ab portas ubertas, anant hi qui volia, y axi mateix stigué sempre uberta la Seu, Sant Feliu, si be esta tenia los gancells del estat del Cor tancats, y totas las demes Isglesias, dienthi sempre missas públicament, si be lo combregar en Sant Domingo lo donaven al altar major per mig de la reixa, per se tancada, y Ntra. Sra. del Roser la y havian mudada los Pares del Collegi de Sant Martí; los qui no eren encontrats se mudaren a la Casa den Agullana, però com no pugueren estar de comunicar se ab llurs malalts y ab altres de Ciutat, tots los que foren encontrats, excepto lo Pe. Diego Navarro, que est fou el primer de llur Collegi qui comensa de anar a confessar per Ciutat, y ell fou sempre per voluntat de Deu preservat.

Lo principi de dita peste fou en esta manera:

Fou lo principi de dit mal, segons lo més cert, en lo Hospital de Sta. Catarina. Succéhí havia vingut en aquell un home de Ter?, lo qual havent 4 mesos que se havia pagat un colp de destrat en un genoll, se li clogué la nafra y estigué dextra manera 3 mesos en un Hospital de Verges tot ... de esta, y després aportat en dit hospital de Sta. Catarina, ahont stigué quinze dies o 3 semanas ab lo genoll y cama inflada, de tal modo que era arribat tenir la esquena un punt nafrada de jaure y la cama aparexia al cyrurgià que no seria res, y enviant hi per axo un fadrí assoles lo qual veu un die que en dit genoll o cama se li feu un foradet com un pinyo, y ho digué a son amo, y lo endemà o mateix die que erem a Abril 1650, lo cyrurgià hi hanà y li obrí dita cama, la qual troba que casi era tova y tot lo de dins apestave, de la qual isqué tant gran corrupció que lo cyrurgia digué quel pensa enficionar y a tots los de la nau, y després lo infermer, qui fou lo quil tenia y tractave a dit home, de prompte quel hagué mudat se quexa ab sa muller a, lo endemà que est home lo havia mort ab dit corrupció es maneig? lo qual dins tres o quatre dies fou mort , que digueren eren tot pichs vermells o morats, lo qual fou governat per sa muller y vist de altres y dels doctors del Hospital, pero no fou soterrat encontinent, antes be com ell se dexave al Convent del Carme y ab altre de dit Convent enterrat lo aportaren a la Capella de la Sanch de Jesucrist, hont stigué tota una nit ab dit altri mudat lo qual [illegible]

*una dona que estave entre lo carrer Nou y den Vern de la present Ciutat, la qual al cap de alguns 8 o quinze dies tingue una basca devant la matexa capella, que fou va dir, de ajust quey venia avellanas, y de allí després fou aportada y sen tornà en dita sa Casa y morí prest y una nora sua, casada ab un fill seu que era soldat del batalló, la qual tenia una cambra arrendada en una casa de las voltas dels Esparters den Thomas corder, la trobaren morta un dematí en dita cambra. Uns deyan era morta de fam perquè son marit no li dava res, altres que parlaven que dit son marit la hagués morta afogada o enmatzinada, però després, al cap de pochs dies lo amo de dita casa morí y fou soterrat al Capítol de Sant Francesch en tomba vella; assí se comensa de murmurar ne fos dit mal que després fou, perquè al Hospital de la Capella dell qui confessà lo infermer, morí ab los bonys a les cuxes; ell, ignorantment segons se digué, diuen que creya eran dos ....., la muller de dit infermer tambe tingue un o més bonys y una criada de dit Hospital també després destas morts.*

*La opinió dels drs. en medicina y cyrurgians en lo succehit, deyan 3 doctors y lo cyrurgia del Hospital que era pesta y un doctor y 5 cyrurgians que no, però és la veritat que Déu ho tenia permès y axí ni uns ni altres no acertaren, los uns dient que si ne feyan ni advertiren se fessen los preparatoris ... que saben y la experiència després ensenya als qui no en sabian, y los altres en que no, perquè de molts o casi tots se veyá que los qui estaven y servían a dits malalts ne prenían dit mal fins després..." [Així acaba el dietari].*

#### ARXIU I DOCUMENTACIÓ CONSULTADA

#### ARXIU HISTÒRIC MUNICIPAL DE GIRONA

ACORDS. Lligall I.1.1 núm. 253, any 1650.  
 CORRESPONDÈNCIA AMB BARCELONA. Lligall 1.2.7. 1640-1659.  
 CORRESPONDÈNCIA AMB DIVERSOS POBLES. Lligall I.1.2.6. 1300-1699.  
 DOCUMENTACIÓ RELATIVA A ESGLÉSIES I CONVENTS. Lligall 2.  
 DOCUMENTACIÓ RELATIVA A EPIDÈMIES I CONTAGIS. Lligall 2: 1650.

#### ARXIU HISTÒRIC DE BARCELONA

CARTES CLOSES. Lligall 1B. VI.93  
 CARTES CLOSES. Lligall 1B. VI.94